GIẢI QUYẾT VẤN ĐỀ PHỈ Ở HUYỆN CHỢ RÃ TỈNH BẮC KẠN (1947-1954)

NGÔ QUỐC TUẤN*

Chợ Rã (1) là huyện miền núi của tỉnh Bắc Kạn, cách tỉnh lỵ 60km về phía Bắc. Phía Đông huyện Chợ Rã giáp huyện Ngân Sơn, phía Tây giáp huyện Chợ Đồn và huyện Na Hang (Tuyên Quang), phía Nam giáp huyện Bạch Thông, phía Bắc giáp các huyện Nguyên Bình và Bảo Lạc (Cao Bằng). Huyện Chợ Rã có địa hình hiểm trở, với nhiều dãy núi cao, có sông Gâm chạy qua theo hướng Đông Bắc - Tây Nam; dân cư thưa thớt, là địa bàn cư trú của các dân tộc thiểu số: Tày, Nùng, Sán Chỉ, Dao, Mông, Cao Lan... Mặc dù kinh tế nông nghiệp ở đây lạc hậu, nhưng việc giao lưu buôn bán vẫn thường xuyên diễn ra với nhiều đường dây buôn lậu giữa vùng thấp với vùng cao, sang biên giới Trung Quốc.

Trước Cách mạng tháng Tám năm 1945, Chợ Rã là địa bàn của các đội quân Nam tiến, hoạt động mở rộng khu căn cứ địa cách mạng sang tỉnh Cao Bằng. Chợ Rã là huyện đầu tiên trong cả nước thành lập được chính quyền cách mạng cấp huyện trước khi Cách mạng tháng Tám 1945 thành công.

Sau Cách mạng tháng Tám, lợi dụng tình hình chính trị, kinh tế, xã hội còn nhiều khó khăn, lực lượng phản động và phỉ trở lại hoạt động. Chúng tìm cách móc nối với đặc vụ của Tưởng Giới Thạch và được đặc vụ của Tưởng sử dụng làm công cụ chống phá chính quyền cách mạng non trẻ. Khi quân Tưởng kéo vào miền Bắc nước ta, bộ phận đặc vụ của Tưởng Giới Thạch ra sức hoạt động, lập các tổ chức phản động. Các tên trùm phỉ như Sí Lìn, Phia được đặc vụ của Tưởng Giới Thạch khuyến khích đã lén lút tập hợp tay chân tham gia tổ chức "*Hội quân Hoa kiều*" ở huyện lỵ Chợ Rã và thành lập trụ sở "*Nam Dương Hoa kiều hiệp hội*" ở Pác Nặm.

Từ cuối năm 1945, đặc vụ của Tưởng Giới Thạch đã tập hợp đông đảo Hoa kiều, lôi kéo một số đồng bào Nùng, Ngái ở bản Thi, Chợ Mới, thị xã Bắc Kạn, Phủ Thông, Bằng Khẩu, một số vùng ở Chợ Rã… tham gia vào tổ chức "*Nam Dương Hoa kiều hiệp hội*". Tại những vùng rừng núi hẻo lánh, giáp giới các huyện Ngân Sơn - Nguyên Bình (Cao Bằng), Chợ Rã - Bảo Lạc (Cao Bằng), có nhiều phần tử chuyên sống bằng nghề buôn lậu, trộm cướp, đánh bạc, hút thuốc phiện…

Đầu năm 1946, theo "*Hiệp ước Hoa - Pháp*", quân Pháp vào thay thế quân Tưởng ở miền Bắc Việt Nam. Chúng lập tức tìm mọi cách móc nối với tay sai phản động cũ. Bộ phận tầng lớp trên mượn uy lực của thực dân Pháp làm chỗ dựa để phá hoại chính quyền cách mạng. Quân Pháp ở các vị trí chiếm đóng cấp tiền và vũ khí cho phỉ và lực lượng phản động quấy phá hậu phương kháng chiến.

Trong những năm đầu của chính quyền cách mạng, lợi dụng một số khó khăn và

*ThS. Viện Lịch sử Quân sự

trình độ nhận thức của nhân dân ở các vùng núi, biên giới Bắc Bộ còn thấp (gần 100% đồng bào các dân tộc thiểu số chưa biết chữ), thực dân Pháp dùng các hình thức mua chuộc, kích động, lừa phỉnh, ép buộc để xây dựng lực lượng phỉ. Bằng những luận điệu tuyên truyền kích động chia rẽ dân tộc như: "*Đánh người Thổ lấy ruộng, người Mán làm vua*", "*Đánh người Kinh cướp muối*"… thực dân Pháp và các thế lực phản động đã kích động những phần tử vốn bất hợp tác với chính quyền cách mạng nay nổi lên chống phá, nhiều đồng bào các dân tộc cả tin theo chúng làm phỉ.

Bài viết này tập trung làm rõ vấn đề phỉ ở huyện Chợ Rã, tỉnh Bắc Kạn qua hai thời điểm: từ năm 1947 đến năm 1949; từ năm 1953 đến năm 1954).

1. Cuộc đấu tranh giải quyết vấn đề phỉ lần thứ nhất (1947-1949)

Ngày 7 - 10 - 1947, quân Pháp bất ngờ tiến công Việt Bắc hòng chụp bắt cơ quan đầu não kháng chiến. Sau khi quân Pháp chiếm đóng Bắc Kạn, lực lượng phỉ ở Chợ Rã tìm cách liên lạc với quân Pháp ở Bành Trạch, với ý đồ dựa vào quân Pháp để hoạt động chống phá chính quyền cách mạng. Nhân cơ hội đó, quân Pháp nhanh chóng nắm lực lượng phỉ ở Chợ Rã, sử dụng làm lực lượng bảo vệ vòng ngoài cho các vị trí chiếm đóng của quân Pháp. Quân Pháp cung cấp vũ khí và chỉ đạo lực lượng phỉ ở Chợ Rã hoạt động phá hoại hậu phương kháng chiến.

Khi quân Pháp tiến công và chiếm đóng huyện lỵ Chợ Rã (từ ngày 16-10 đến 16-11-1947), phỉ đã bắt đầu hoạt động, nhưng lực lượng còn yếu nên dè dặt,. Sau khi đã được cung cấp vũ khí, đạn dược và dựa vào quân Pháp ở Bành Trạch, lực lượng phỉ phát triển khá nhanh. Từ vài chục tên (tháng 11-1947) đã phát triển lên đến 520 tên (tháng 1 - 1948), dưới sự chỉ đạo của trùm phỉ Sí Lìn. Được thực dân quân Pháp cung cấp 100 khẩu súng trường, một số lựu đạn và súng ngắn (2), phỉ ráo riết củng cố lại các sào huyệt phỉ ở Pác Nặm, bản Nghiểng…, chia cắt và uy hiếp hậu phương kháng chiến. Cuối năm 1948, quân Pháp cố vực lực lượng phỉ ở Chợ Rã, tham vọng dùng phỉ lập bộ máy tay sai trong "*Liên bang Tày - Nùng*". Tại các xã Bằng Thành, Giáo Hiệu, Nghiên Loan và An Thắng, lực lượng phỉ hoạt động rất liều lĩnh. Chúng tràn xuống một số bản bắn giết, đốt phá, cướp bóc, uy hiếp huyện lỵ Chợ Rã. Mặt khác, phỉ còn tung tin quân Pháp chuẩn bị nhảy dù xuống Chợ Rã, tiến công Việt Bắc lần thứ hai gây hoang mang trong quần chúng nhân dân (3).

Được thực dân Pháp trực tiếp chỉ đạo và hỗ trợ hoạt động, phỉ tăng cường các hoạt động tuyên truyền, chia rẽ đoàn kết dân tộc, kích động bạo loạn, nói xấu Việt Minh, xuyên tạc chính sách huy động lương thực, đi dân công phục vụ kháng chiến của Đảng, Chính phủ. Chúng dùng mọi thủ đoạn để lôi kéo, cưỡng ép đồng bào các dân tộc Tày, Nùng, Dao… đi theo phỉ. Một số đồng bào vì quá đói khổ đã bị phỉ dùng vật chất mua chuộc, một số bị phỉ khống chế, cưỡng bức vào các hoạt động tiếp tế lương thực, dò la, cung cấp tin tức cho phỉ. Thực dân Pháp sử dụng một số tên phỉ dẫn đường, chỉ điểm cho quân Pháp càn sâu vào các vùng tự do trong hậu phương kháng chiến ở Việt Bắc.

Trên cơ sở lực lượng phỉ phát triển rất nhanh, từ các nhóm nhỏ hoạt động phân tán, lén lút, phỉ tập trung lại thành từng bộ phận, lập các căn cứ - sào huyệt, kiểm soát từng khu vực riêng. Cầm đầu các nhóm phỉ là những tên tay sai phản động, hám quyền lực và đặc vụ của Tưởng Giới Thạch trong Hoa kiều. Quân phỉ phần lớn là đồng bào các dân tộc thiểu số bị lừa mị, bị lợi dụng bởi các tập

tục văn hóa lạc hậu hoặc bị cưỡng bức đi làm phỉ. Có nhiều thôn, bản bị "*phỉ hóa*" toàn bộ như thôn Khuổi Bốc, Pù Choỏng, bản Búng, Cốc Vân, Tú Chè, Thẩm Tong (xã Xuân La); thôn Pốc Bố, Nặm Khiếu (xã Đại Đồng); bản Nghiểng, Nà Cấy, Ka Trần, Nà Buốc (xã An Thắng); Bằng Thành, Đông Pù, Phia Đăm, Pác Nặm, Lủng Chè, Trà Cẩu, Pù Miang (xã Băng Thành); bản Trà, Nà Máng, Hín Kháo, Nà Côn, bản Hon, Lùng Diếc, Nà Miếng (xã Bành Trạch); thôn Bản Ngù có bản Trục Cóc, Phía Lình, Ma Thai, Khuổi Ưởng, Khau Cơ, Nà Chân, Khau Tàn, Khau Nghè; thôn Nghiên Loan có bản Canh Kia, Phương Mân, Khau Nần, Thôn Mỏ, Hin Lập, Khuổi Luông, Trà Lấu, Khuổi Thao (4). Phỉ ở phía bắc huyện Chợ Rã còn có mối liên kết chặt chẽ với lực lượng phỉ ở huyện Nguyên Bình và Bảo Lạc.

Lực lượng phỉ ở Chợ Rã tổ chức thành các ổ, nhóm, sào huyệt phỉ, đóng ở những nơi xung yếu dễ kiểm soát, đi cướp phá và hỗ trợ bảo vệ cho các đồn quân Pháp đóng ở Tĩnh Túc, Bố Tổng Sinh, Cao Sơn, Bành Trạch. Khi đóng quân, phỉ thường tổ chức hệ thống quan sát, cảnh giới, tuần tra, canh gác từ trên các đỉnh đồi, núi cao và các trục đường giao thông, trong phạm vi từ 1 - 2km. Khi phát hiện lực lượng vũ trang ta, phỉ nhanh chóng báo động bằng kí tín, ám hiệu.

Các sào huyệt chính của phỉ ở bắc Chợ Rã đóng tại Pác Nặm (xã Bằng Thành), bản Nghiểng (xã An Thắng), Pù Choóng (xã Xuân La). Những tên cầm đầu phỉ ở Chợ Rã là Sí Lìn - từng làm Bang trưởng Hoa kiều trong "*Nam Dương Hoa kiều hiệp hội*", Triệu Văn Nhất (quản chiểu Nhất), Bàn Đức Đeng (thủ bạ cũ), Bàn Đức Mạn, Lý Trần Cua, Đặng Chàn Nhàn (đội thôn), Trương Văn Khoóng, Hoàng Văn Vận, Lục Văn Phía, Triệu Tài Văn, Hoàng Văn Pèng, Triệu Ta SLấn, Triệu Chòi Páo, Triệu Văn Piao (tức Thi Lộc), Triệu Văn Đình, Lâm Văn Vàng. Tổng chỉ huy phỉ là Sí Lìn và Triệu Văn Nhất (5).

Được quân Pháp ở các đồn ở Nguyên Bình (Cao Bằng) hỗ trợ và kích động, từ những hoạt động nhỏ lẻ như cướp của, giết người, lực lượng phỉ ở Bành Trạch, phía bắc Thượng Giáo đẩy mạnh hoạt động với quy mô ngày càng lớn, gây ra nhiều tội ác đối với nhân dân. Từ tháng 11 - 1947 đến tháng 2 - 1948, lực lượng phỉ ở Chợ Rã đã giết 39 người dân, làm bị thương 3 người, đốt cháy 120 nhà, cướp 171 con trâu, bò, ngựa và nhiều tài sản, gạo, thóc, vàng, bạc trắng của nhân dân (6). Được thực dân Pháp hỗ trợ và chỉ đạo, phỉ âm mưu đánh chiếm huyện lỵ Chợ Rã để lập chính quyền tay sai thân Pháp.

Trước âm mưu, thủ đoạn gây phỉ của thực dân Pháp và các thế lực thù địch, khả năng các hoạt động của phỉ ngày một lan rộng ở phía Bắc huyện Chợ Rã, Liên khu Việt Bắc chỉ thị cho các tỉnh, trong đó có tỉnh Bắc Kạn, phải chú ý giải quyết nạn phỉ. Chỉ thị nhấn mạnh: "Coi tiễu phỉ như một trong những nhiệm vụ hàng đầu…" (7). Việc giải quyết vấn đề phỉ phải vận dụng linh hoạt đấu tranh chính trị với đấu tranh quân sự, trong đó đấu tranh chính trị là chủ yếu, quân sự là áp lực: "Không phải chỉ một mặt tiêu diệt, chúng ta vừa phải đánh vừa chiêu an, viết truyền đơn kêu gọi chúng" (8), các địa phương, đơn vị phải "phân hóa kỳ cùng, lôi kéo bọn a dua, thuyết phục bọn thổ phỉ chính cống, bất đắc dĩ mới dùng quân sự…" (9).

Thực hiện chỉ thị của Liên khu Việt Bắc, tháng 11-1947, Tỉnh ủy Bắc Kạn thành lập *Đội vũ trang tuyên truyền* (gồm 40 người có kinh nghiệm vận động quần chúng, được lựa chọn từ nhiều cơ quan, đơn vị khác nhau), có nhiệm vụ chuyên trách tuyên truyền, vận động phỉ. Sau khi được thành

lập, Đội được điều lên huyện Chợ Rã phối hợp với lực lượng vũ trang và nhân dân các dân tộc ở huyện Chợ Rã tiến hành cuộc vận động giải quyết phỉ.

Ngày 3-1-1848, các đơn vị cơ động đến huyện Chợ Rã. Đại diện Tỉnh ủy, chỉ huy các đơn vị tiễu phỉ và Huyện ủy Chợ Rã tổ chức họp và thống nhất thành lập "*Liên đội tiễu phỉ*". Liên đội tiễu phỉ bao gồm: Đội vũ trang tuyên truyền, Đại đội 39 Trung đoàn 72, lực lượng thanh niên xung phong. Hội nghị vạch ra kế hoạch tác chiến, tổ chức tiến công các sào huyệt phỉ ở bản Nghiểng (xã An Thắng) và Pác Nặm (xã Bằng Thành). Sau khi thống nhất kế hoạch và ngày tiến công (ngày 4-1-1948), Liên đội tiễu phỉ được lệnh hành quân lên các xã phía Bắc huyện Chợ Rã.

Sáng ngày 4-1-1948, khoảng 300 tên phỉ tiến công huyện lỵ Chợ Rã và Đài phát thanh tiếng nói Việt Nam ở xã Cao Thượng. Trước tình huống phỉ bất ngờ tiến công, Liên đội tiễu phỉ và lực lượng vũ trang huyện kiên cường đánh trả, diệt tại chỗ 20 tên, làm bị thương một số tên khác, số phỉ còn lại buộc phải rút chạy về phía bắc huyện.

Sau khi đánh bại cuộc tiến công của lực lượng phỉ vào huyện Chợ Rã và Đài phát thanh, Liên đội tiễu phỉ đã đánh giá lại khả năng tiến công và lực lượng phỉ, từ đó điều chỉnh lại kế hoạch giải quyết phỉ. Liên đội quyết định chia thành hai bộ phận, một bộ phận tiến công phỉ ở Bành Trạch, một bộ phận tiến công sào huyệt phỉ ở phía Bắc và Đông Bắc huyện Chợ Rã. Để tăng cường lực lượng giải quyết phỉ, Trung đoàn 72 điều Đại đội 395 lên huyện Chợ Rã. Sau chiến thắng sông Lô, Liên khu Việt Bắc tiếp tục điều Tiểu đoàn 55 tăng cường lực lượng giải quyết phỉ cho tỉnh Bắc Kạn.

Tại xã Bành Trạch, quân Pháp xây dựng các vị trí đóng quân, đồng thời cung cấp vũ khí, đạn dược và lương thực cho phỉ. Ngoài 40 lính Pháp đóng ở cầu Tát Mục, còn có khoảng 100 tên phỉ đóng ở bản Trà. Liên đội tiễu phỉ xác định mục tiêu của đợt tiến công này là tiêu diệt lực lượng phỉ ở bản Trà. Đêm 29 - 1 - 1948, các đơn vị nổ súng tiến công phỉ ở bản Trà. Trước sức tiến công mạnh mẽ của các đơn vị do không được quân Pháp ứng cứu, phần lớn quân phỉ ở đây bị tiêu diệt, một số tên phỉ chạy thoát. Sào huyệt phỉ ở bản Trà bị triệt phá.

Ngày 12-2-1948, Liên đội tiễu phỉ tiếp tục tổ chức tiến công sào huyệt phỉ ở Lủng Chủ (xã An Thắng). Kết thúc trận đánh, ta tiêu diệt gần như toàn bộ lực lượng phỉ ở Lủng Chủ, thu được 50 con trâu và ngựa. Sau trận đánh vào bản Trà và Lủng Chủ, lực lượng phỉ còn lại hoang mang, lo sợ. Đến cuối tháng 2-1948, 20 lính phỉ đem vũ khí và đưa gia đình ra đầu thú chính quyền cách mạng, xin được hưởng chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ. Trên cơ sở chỉ đạo của Tỉnh ủy Bắc Kạn và Huyện ủy Chợ Rã, sự chi viện của các đơn vị bộ đội chủ lực của Liên khu, bộ đội địa phương và lực lượng dân quân du kích, chỉ trong một thời gian ngắn, công tác giải quyết phỉ ở huyện Chợ Rã đã thu được những thắng lợi quan trọng.

Do yêu cầu tăng cường lực lượng cho Mặt trận đường số 3 trong Xuân - Hè 1948, các đơn vị bộ đội chủ lực được lệnh rút khỏi Chợ Rã về huyện Bạch Thông chuẩn bị đánh quân Pháp trên đường số 3, nên việc giải quyết phỉ ở Chợ Rã gặp một số khó khăn. Trước tình hình đó, Hội nghị Tỉnh ủy Bắc Kạn (tháng 2-1948) chủ trương đẩy mạnh công tác xây dựng Đảng, củng cố chính quyền, phát triển lực lượng và các đoàn thể cách mạng rộng khắp trong các vùng có phỉ; xây dựng và củng cố lực lượng dân quân, du kích, tổ chức tiến công phỉ trên tất cả các mặt trận chính trị, quân sự và kinh tế.

Thực hiện chủ trương của Tỉnh ủy Bắc Kạn về "*đấu tranh chống phỉ một cách toàn diện*", Huyện ủy Chợ Rã đã đề ra chủ trương, kế hoạch chống phỉ trên tất cả các mặt chính trị, quân sự, kinh tế nhằm làm cho phỉ mất khả năng hoạt động, bị cô lập dẫn đến bị tiêu diệt và tan rã.

Về chính trị, tuyên truyền giáo dục sâu rộng chủ trương chống phỉ của Đảng cho nhân dân các dân tộc trong vùng có phỉ, đẩy mạnh phân hóa hàng ngũ phỉ, giáo dục quần chúng thấy được âm mưu thâm độc của thực dân Pháp trong vấn đề gây phỉ, chia rẽ đoàn kết các dân tộc, chống phá cách mạng để đồng bào đấu tranh thoát khỏi sự khống chế của phỉ.

Về quân sự, đưa đội du kích thoát ly sản xuất của huyện phối hợp với du kích địa phương bố trí sát nơi có phỉ hoạt động để tăng cường khả năng gây áp lực, ngăn chặn phỉ tổ chức cướp phá của nhân dân. Lực lượng công an đẩy mạnh các hoạt động điều tra, bám nắm trong quần chúng nhân dân nhằm phát hiện và bắt giữ những tên phỉ nằm vùng và những tên làm tai mắt cho phỉ.

Về kinh tế, thực hiện các biện pháp bao vây kinh tế phỉ, phát muối hoặc bán rẻ muối cho nhân dân vùng có phỉ, hay lệ thuộc vào phỉ hoặc bị phỉ khống chế. Biện pháp trên nhằm đưa quần chúng thoát khỏi ảnh hưởng của phỉ, củng cố lòng tin của đồng bào các dân tộc vào các chính sách của Đảng và Chính phủ (10).

Thực hiện chủ trương của Tỉnh ủy Bắc Kạn về tăng cường lực lượng giải quyết phỉ sau khi bộ đội chủ lực rút, tỉnh thành lập Đội thanh niên xung phong, đưa trung đội du kích thị xã Bắc Kạn lên Chợ Rã làm nòng cốt cho việc thành lập đội du kích Chợ Rã. Đại đội 39 thuộc Trung đoàn 72 phân tán thành các tổ đi xuống các làng, bản tuyên truyền, vận động các gia đình có người theo phỉ, kêu gọi con em trở về với gia đình sẽ được hưởng chính sách khoan hồng của Đảng và cử cán bộ xuống giúp đỡ chính quyền xã xây dựng các tổ, đội dân quân du kích, huấn luyện quân sự cho lực lượng này làm cơ sở cho việc phát động quần chúng nhân dân tham gia giải quyết phỉ.

Song song với các hoạt động đấu tranh chính trị, trung tuần tháng 3-1948, ta sử dụng lực lượng gồm 4 đại đội (Đại đội 39 thuộc Trung đoàn 72, Đại đội địa phương Chợ Rã, Đại đội vũ trang tuyên truyền của tỉnh, Đội công an xung phong tỉnh), 2 trung đội bộ đội địa phương huyện Bảo Lạc và dân quân du kích mở đợt tiến công vào các vị trí phỉ đóng quân dọc vùng giáp ranh huyện Chợ Rã và huyện Nguyên Bình. Kết quả, ta diệt và bắt 41 tên phỉ, số phỉ còn lại bỏ chạy về huyện Nguyên Bình, dựa vào đồn của quân Pháp đóng ở Tĩnh Túc để nương náu, một số khác chạy vào rừng sâu hiểm trở lẩn trốn (11).

Cùng với các hoạt động đấu tranh quân sự, Đảng bộ huyện Chợ Rã đã chủ trương liên hợp các làng, bản ở gần nơi có phỉ hoạt động, do du kích các xã bảo vệ, có sự giúp đỡ của du kích thoát ly sản xuất của huyện. Tình hình trật tự trị an ở các xã có phỉ đã dần dần ổn định.

Sau khi các sào huyệt của phỉ ở Chợ Rã liên tiếp bị phá, lực lượng phỉ còn lại hoang mang dao động, một số tên phỉ được gia đình vận động đã ra đầu thú, xin được hưởng chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ. Từ tháng 5 đến tháng 8 - 1948, phần lớn lực lượng phỉ còn lại ở Chợ Rã nằm im không dám hoạt động.

Đánh giá kết quả trong cuộc vận động giải quyết vấn đề phỉ ở Chợ Rã từ năm 1947-1948, bước đầu ta đã đạt được một số thắng lợi. Tình hình an ninh chính trị trên địa bàn

tạm thời ổn định, một số tên phỉ đầu sỏ đã phải rút chạy về địa bàn huyện Nguyên Bình để ẩn náu, chờ thời cơ. Trong đấu tranh chính trị ta đã vận động được một số người dân lầm đường lạc lối trở về làng, bản làm ăn lương thiện. Các đơn vị đã diệt và làm bị thương một số phỉ, làm tan rã một số toán phỉ. Tuy nhiên, công tác giải quyết phỉ chủ yếu tập trung vào các hoạt động quân sự, chưa thật sự chú trọng đến việc xây dựng cơ sở chính trị, tuyên truyền, giáo dục vận động quần chúng nhân dân, củng cố chính quyền và các đoàn thể ở cơ sở.

Đến cuối năm 1948, thực dân Pháp tăng cường cung cấp tiền, vũ khí, trang thiết bị, lực lượng phỉ ở Chợ Rã tiếp tục các hoạt động chống phá hậu phương kháng chiến. Chúng tập trung đánh phá các xã Bằng Thành, Giáo Hiệu, Văn Y và Nghiên Loan. Lực lượng phỉ còn manh động, chủ động tiến công cả lực lượng tiễu phỉ của ta. Từ tháng 1 đến tháng 3 - 1949, phỉ nhiều lần tổ chức cướp phá ở các xã Thượng Giáo, Vinh Quang, Cao Thượng, trong đó cướp 69 con trâu, bò và nhiều tài sản của nhân dân. Ngày 22-2-1949, khoảng 200 tên phỉ tràn xuống các bản Phia Liềng, Nà Nhôi, Khuổi Nàm (xã Nghiên Loan) giết 8 người dân, đốt 42 nhà, cướp 22 con trâu, bò và 450 gánh thóc (12). Mục đích đánh phá hậu phương của phỉ nhằm thu hút, căng kéo bộ đội chủ lực vào giải quyết phỉ, làm giảm áp lực bộ đội chủ lực tiến công vào quân Pháp trên Mặt trận đường số 3.

Mặt khác, phỉ còn tung tin sẽ đánh chiếm huyện lỵ Chợ Rã, đồng thời cho lực lượng quấy rối, uy hiếp huyện, làm cho nhân dân các dân tộc cư trú ở các làng bản xung quanh huyện hoang mang, nhiều gia đình bỏ sản xuất, tản cư đi nơi khác, đời sống của nhân dân vốn đã khó khăn lại càng khó khăn hơn.

Trước những diễn biến ngày càng phức tạp và tình hình phỉ hoạt động mạnh trở lại ở Chợ Rã, Liên khu Việt Bắc đã chỉ đạo tỉnh Bắc Kạn và Cao Bằng phối hợp giải quyết phỉ trên vùng địa giới tiếp giáp các huyện Chợ Rã, Nguyên Bình và Bảo Lạc. Mục tiêu là phải chia cắt được lực lượng phỉ với quân Pháp đóng ở các đồn trên địa bàn, làm cho phỉ mất chỗ dựa, phá tan, triệt tận gốc các sào huyệt của phỉ, tiêu diệt lực lượng phỉ tập trung.

Trên cơ sở sự chỉ đạo của Liên khu Việt Bắc và Tỉnh ủy Bắc Kạn, Huyện ủy Chợ Rã chủ trương phát động toàn dân chống phỉ, lực lượng dân quân du kích tập trung của huyện và dân quân du kích các xã giữ vai trò là lực lượng xung kích. Bên cạnh đó, tỉnh còn tăng cường lực lượng bộ đội địa phương cho huyện Chợ Rã giải quyết vấn đề phỉ.

Cuối năm 1948, Ban Thường vụ Tỉnh ủy ra chỉ thị về việc đối phó với phỉ, trong đó chú trọng công tác vận động chính trị và quyền lợi kinh tế để lôi kéo, gây ảnh hưởng với phỉ; công bố chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ đối với những người quay về với cách mạng. Từ sự chỉ đạo kịp thời trên, công tác chính trị đã đạt được một số kết quả: Các đơn vị đã tuyên truyền, vận động được 162 tên phỉ ra thú tội. Tuy nhiên, phần đông lực lượng phỉ vẫn ngoan cố, dựa vào quân Pháp chống trả ta quyết liệt (13).

Cuối tháng 1-1949, các đơn vị vũ trang tổ chức các hoạt động đấu tranh quân sự ở các khu vực địa giới giáp ranh hai huyện Chợ Rã (Bắc Kạn) và Nguyên Bình (Cao Bằng) - nơi có nhiều sào huyệt của phỉ. Đội công an xung phong Chợ Rã đã lập kế hoạch dụ phỉ và bắt sống được tên trùm phỉ Trương Văn Khoóng. Cuối tháng 3 - 1949, các đơn vị tiếp tục tổ chức tiến công và truy quét mạnh vào các sào huyệt phỉ ở Pác Nặm (xã Bằng Thành), bản Nghiểng (xã An

Thắng), diệt được nhiều phỉ trong đó có nhiều tên đầu sỏ. Lực lượng tàn quân phỉ dạt về các vùng hẻo lánh của huyện Nguyên Bình và Bảo Lạc để lẩn tránh.

Để tăng cường phối hợp giải quyết phỉ, đầu tháng 4 1949, tỉnh Bắc Kạn và Cao Bằng đã thống nhất kế hoạch giải quyết phỉ trên tuyến địa giới phía Bắc và Đông Bắc Chợ Rã, từ Bảo Lạc đến Nguyên Bình. Cùng với đó, Tỉnh ủy Bắc Kạn đã ra nghị quyết và giao nhiệm vụ cho Đảng bộ huyện Chợ Rã: "Phải đặc biệt theo dõi việc tiễu phỉ và chịu trách nhiệm đứng ra phối hợp các ngành vận động phỉ ở địa phương dưới sự lãnh đạo thống nhất của Đảng" (14).

Thực hiện Nghị quyết của Đảng bộ tỉnh, Huyện ủy Chợ Rã lãnh đạo đẩy mạnh các hoạt động quân sự kết hợp với vận động quần chúng ở vùng có phỉ. Ban Chấp hành Đảng bộ huyện chỉ đạo các xã Giáo Hiệu, Nghiên Loan, Yên Ninh, Bành Trạch… chú trọng lập các làng, bản chiến đấu, giúp đỡ, vận động đồng bào đang sinh sống phân tán ở những nơi dễ bị phỉ uy hiếp, tập trung lại thành các làng, bản có đủ khả năng chống phỉ. Cuộc vận động giải quyết phỉ trong nửa đầu năm 1949 nhìn chung phát triển thuận lợi. Ban Chấp hành Đảng bộ huyện đã đề ra chủ trương đúng đắn để thực hiện chính sách phỉ vận, thông qua đó đã gọi hàng được một số trùm phỉ ở Bành Trạch, Thượng Giáo. Liên đội tiễu phỉ không những đã xóa được nhiều hang ổ, sào huyệt phỉ, diệt nhiều lực lượng phỉ, mà còn vận động, tuyên truyền, giác ngộ, giúp đỡ quần chúng nhân dân nhận rõ bản chất của phỉ, tự nguyện tham gia vận động được nhiều lính phỉ ra đầu thú chính quyền cách mạng.

Đến giữa năm 1949, cuộc đấu tranh giải quyết vấn đề phỉ đã đem lại sự ổn định về an ninh, chính trị ở các xã phía Bắc và Đông Bắc Chợ Rã. Các hang ổ, sào huyệt của phỉ bị phá, lực lượng chủ yếu của phỉ bị tiêu diệt. Tỉnh ủy quyết định rút bộ đội chủ lực của Liên khu và bộ đội địa phương của tỉnh về Mặt trận đường số 3. Liên đội tiễu phỉ giải thể, cán bộ, chiến sĩ Đội vũ trang tuyên truyền và Đội công an xung phong trở về vị trí công tác cũ. Nhiệm vụ giữ gìn an ninh chính trị và trật tự xã hội ở Chợ Rã giao lại cho dân quân du kích huyện Chợ Rã.

Cuối tháng 12-1949, tại huyện Chợ Rã đã tổ chức Hội nghị liên huyện tiễu phỉ, gồm các huyện Chợ Rã, Nguyên Bình, Bảo Lạc và Xuân Trường. Hội nghị đánh giá những kết quả đã thu được trong cuộc vận động tiễu phỉ, làm thất bại âm mưu mở mặt trận phía sau của thực dân Pháp ở sâu trong lòng căn cứ địa Việt Bắc. Hội nghị cũng chỉ ra những khuyết điểm cần khắc phục, rút kinh nghiệm cho cuộc đấu tranh giải quyết phỉ ở giai đoạn tiếp theo. Trong quá trình đấu tranh giải quyết phỉ, có thời gian các địa phương, đơn vị chưa thật sự chú trọng đến công tác tuyên truyền vận động, giáo dục quần chúng, chưa xây dựng được các đoàn thể trong mặt trận Liên Việt, chưa kịp thời giải quyết những nguyện vọng và quyền lợi thiết thực của đồng bào. Mặc dù đã được giải phóng khỏi sự khống chế, ép buộc của phỉ, nhưng số đông đồng bào vẫn chưa thoát khỏi cuộc sống cùng cực, đói rét, còn thiếu tin tưởng vào chính quyền cách mạng ở cơ sở, có đơn vị mơ hồ trong việc xác định các đối tượng phỉ, xử lý phỉ tràn lan gây nên tình hình căng thẳng, làm quần chúng nhân dân nghi ngờ đường lối chính sách của Đảng và làm ảnh hưởng đến khối đoàn kết thống nhất các dân tộc. Nguyên nhân là do một số cấp ủy Đảng, chính quyền và cán bộ ở cơ sở chưa quán

triệt đầy đủ đường lối, chủ trương, chính sách dân tộc của Đảng. Mặt khác, quá trình giải quyết phỉ diễn ra trong điều kiện cuộc kháng chiến còn nhiều khó khăn, thời gian kéo dài đã tác động đến tâm lý cán bộ, chiến sĩ; tuy lực lượng phỉ đã bị đánh tan, nhưng cơ sở xã hội của phỉ vẫn chưa bị xóa bỏ tận gốc. Một số tên trùm, đầu sỏ phỉ thoát khỏi các đợt tiến công, vây quét đã lẩn trốn ở các vùng núi cao hiểm trở chờ cơ hội tiếp tục gây phỉ chống phá cách mạng.

Những thiếu sót trên không những đã ảnh hưởng, hạn chế đến thắng lợi của cuộc vận động giải quyết phỉ mà còn bị thực dân Pháp và những tên trùm phỉ ngoan cố cùng các phần tử phản động lợi dụng để phản tuyên truyền, khoét sâu mâu thuẫn các dân tộc để tiếp tục nuôi dưỡng và phục vụ mưu đồ hoạt động chống phá chính quyền cách mạng, cướp bóc tài sản của nhân dân.

Trong cuộc đấu tranh giải quyết phỉ vấn đề lần thứ nhất (1947-1949), lực lượng vũ trang và nhân dân các dân tộc tỉnh Bắc Kạn nói chung, huyện Chợ Rã nói riêng đã kiên trì, kiên quyết đấu tranh giải quyết phỉ. Các đơn vị đã thực hiện tốt phương châm "*Lấy chính trị làm chính, quân sự làm áp lực*", vận động quần chúng nhân dân các dân tộc tham gia đấu tranh chính trị chống phỉ. Kết quả, ta đã diệt, bắt, gọi hàng, làm tan rã lực lượng phỉ ở phía bắc huyện Chợ Rã và vùng địa giới tiếp giáp huyện Nguyên Bình, Bảo Lạc tỉnh Cao Bằng; phá tan âm mưu chiếm đóng lâu dài ở ngay trong lòng Việt Bắc của thực dân Pháp, góp phần cô lập quân Pháp tại các vị trí chiếm đóng của chúng ở tỉnh Bắc Kạn, tạo điều kiện thuận lợi cho Mặt trận đường số 3 đánh đuổi quân Pháp, giải phóng tỉnh Bắc Kạn.

2. Cuộc đấu tranh giải quyết vấn đề phỉ lần thứ hai (1953-1954)

Ngay sau khi được giải phóng (15), tỉnh Bắc Kạn tập trung lực lượng vũ trang sửa chữa các đường giao thông và phục vụ các chiến dịch, nhưng chưa có điều kiện tập trung lãnh đạo, chỉ đạo ổn định tình hình ở các vùng núi cao, đặc biệt là Bắc Chợ Rã. Từ năm 1951-1952, một số tên phỉ cầm đầu bị bắt trước đây đã trốn khỏi các trại cải tạo, câu kết với những tên phỉ còn lẩn trốn ở bên ngoài. Chúng quay lại móc nối với thực dân Pháp tiếp tục các hoạt động chống phá ở các xã Giáo Hiệu, Bành Trạch, Cao Thượng huyện Chợ Rã, gây dựng lại các sào huyệt phỉ cũ ở bản Nghiểng, Pác Nặm, bản Mạn… Các tên trùm phỉ tăng cường các hoạt động lừa mị và cưỡng ép nhân dân, phát triển lực lượng, thực hiện các hoạt động cướp phá, uy hiếp, đe dọa giết người, đốt nhà, cướp của làm cho nhân dân hoang mang, lo lắng. Mặt khác, chúng còn tổ chức ám sát cán bộ, bắt dân vào các đoàn, hội phản động. Tháng 9 - 1953, được máy bay Pháp thả dù tiếp tế vũ khí, đạn dược, lực lượng phỉ ở bản Mạn (xã Bằng Thành) tổ chức cướp của, giết người, gợi lại cho nhân dân thảm cảnh đốt, phá, giết chóc của phỉ trong giai đoạn trước.

Dọc tuyến địa giới phía Bắc của huyện Chợ Rã, phỉ liên tục hoạt động chống chính quyền cách mạng. Phỉ dùng nhiều thủ đoạn tuyên truyền, xuyên tạc đường lối, chính sách của Đảng. Chúng thổi phồng các thiếu sót của bộ đội trong quá trình giải quyết phỉ như việc bắt bớ, đánh đập người bị bắt. Lực lượng phỉ còn tuyên truyền, khoét sâu, tạo dựng các mâu thuẫn giữa các dân tộc bằng các luận điệu: "*người Thổ khinh người Mán*", "*người Mèo ngu dốt*"…. Tiếp xúc với đồng bào dân tộc Dao thì chúng tung ra luận điệu "*người Mán Chàm chê người Mán Cóc không biết chữ là dốt và bẩn thỉu*". Người Mèo, người Mán, người Nùng

thì cho rằng người Thổ là khôn ngoan, hay được vào các ủy ban để đè nén họ (16).

Trước tình hình đó, Tỉnh ủy Bắc Kạn chỉ thị cho Huyện ủy Chợ Rã tổ chức đấu tranh xóa bỏ tận gốc các cơ sở phỉ, ổn định hậu phương. Đầu năm 1953, Ủy ban kháng chiến hành chính tỉnh quyết định thành lập lại "*Đội vũ trang tuyên truyền*". Đội được biên chế thành một trung đội, gồm những cán bộ là con em các dân tộc Tày, Nùng, Dao, Mông… có kinh nghiệm làm công tác vận động nhân dân. Tỉnh giao nhiệm vụ cho Đại đội 96 bộ đội địa phương phối hợp với Đội vũ trang tuyên truyền làm nhiệm vụ giải quyết phỉ. Các ban, ngành và đoàn thể: Công an, Văn hóa, Thông tin, Thanh niên, Phụ nữ cũng được chỉ định cử cán bộ tham gia vào cuộc vận động giải quyết phỉ. Các lực lượng trên được thống nhất thành "*Đoàn công tác tiễu phỉ*". Sau khi được tổ chức học tập, nghiên cứu chính sách dân tộc và chính sách khoan hồng của Đảng, kinh nghiệm và biện pháp tiến hành vận động phỉ, đầu năm 1953, Đoàn công tác tiễu phỉ lên đường làm nhiệm vụ.

Ngay sau khi đến Chợ Rã, Đoàn công tác nhanh chóng bố trí lực lượng ở bản Nghiểng (xã Văn Y): 1 tiểu đội bộ đội, 1 tiểu đội công an võ trang, 1 tiểu đội cán bộ dân vận, thông tin, văn hóa. Ở bản Mạn (xã Bằng Thành), Đoàn công tác tiễu phỉ bố trí 3 tiểu đội bộ đội. Sở chỉ huy đặt tại xã Bằng Thành. Phối hợp cùng đoàn công tác, Huyện đội Chợ Rã huy động lực lượng dân quân, du kích và công an làm công tác nghi binh, đi tuần tra canh gác (một số du kích và công an xã bố trí sinh hoạt ở nhà, một số ra rừng ngủ, sáng lại về). Mặt khác, công an và du kích xã tập kết gần nơi Đoàn công tác tiễu phỉ đóng quân, có lúc phải phân tán thật nhanh làm cho lực lượng phỉ không phân biệt đâu là bộ đội, công an hay du kích xã. Với biện pháp nghi binh này, một mặt đoàn công tác vừa làm cho lực lượng phỉ ở bản Mạn không dám hoạt động, mặt khác tăng cường lực lượng giải quyết phỉ cho bản Nghiểng.

Sau khi nắm chắc âm mưu, thủ đoạn và lực lượng phỉ ở Chợ Rã, trong đợt 1, Đoàn công tác chọn vùng Pác Mạn làm trọng điểm giải quyết phỉ. Đây là vùng núi đông dân, với hơn 100 gia đình sống rải rác thành 15 bản nhỏ. Đoàn công tác bố trí một bộ phận nhỏ bảo vệ cơ quan đoàn bộ, phần lớn lực lượng phân tán thành các nhóm nhỏ cùng với các lực lượng khác xuống các bản tiếp xúc với nhân dân để tuyên truyền vận động. Trong những ngày đầu, nhân dân còn xa lánh cán bộ, bộ đội nên hoạt động của Đoàn công tác gặp rất nhiều khó khăn. Cán bộ, chiến sĩ tiếp tục kiên trì bám cơ sở, dựa vào sự giúp đỡ của quần chúng giác ngộ, trung kiên nên dần tiếp cận, tuyên truyền vận động nhân dân tham gia đấu tranh giải quyết phỉ. Được nhân dân phát giác, ngày 30-10-1953, cán bộ, chiến sĩ Đoàn công tác tiễu phỉ đã bắt được tên trùm phỉ Triệu Tà Khen (được thực dân Pháp phong làm Phó quản chiểu trong bộ máy chính quyền phản động).

Đêm ngày 2 rạng sáng 3-11-1953, được nhân dân phát hiện và dẫn đường, 1 trung đội thuộc Đại đội 96, do Ma Văn Viên - Trung đội phó chỉ huy đã tổ chức bao vây nơi ẩn náu của tên Lý Trần Cua - một trùm phỉ nguy hiểm, gian ác. Trung đội tổ chức bao vây chặt, sau đó dùng loa kêu gọi đầu hàng. Tuy nhiên, Lý Trần Cua vẫn ngoan cố chống lại, rồi bỏ chạy, buộc đơn vị phải nổ súng tiêu diệt. Đến cuối tháng 11 - 1953, Đoàn công tác tiễu phỉ đã xuống 46 thôn, bản, tuyên truyền và vận động được hơn 500 người; chấn chỉnh và củng cố lực lượng công an và quân báo ở một số xã (17).

Được nhân dân phát hiện, tố giác, các đơn vị bắt thêm một số tên phỉ cầm đầu như: Đặng Văn Lùi, Lý Văn Châu, Đặng Văn Thanh (ở bản Mạn), Đặng Trần Cua, Hoàng Văn Vần, Triệu Đầu Nen (được Lý Trần Cua phong chức Lý trưởng xã Xuân Phương), sau đó tổ chức cho lực lượng này đi học tập, cải tạo và hưởng chế độ khoan hồng của Đảng và Chính phủ. Sau khi các tên phỉ đầu sỏ bị bắt, lực lượng phỉ còn lại hoang mang, lo sợ, 23 tên phỉ đã ra đầu thú, xin được hưởng chính sách khoan hồng của Đảng, trong đó có các tên Triệu Quốc Sấn, Triệu Đầu Sơn đã từng làm tay sai đắc lực cho trùm phỉ Lý Trần Cua. Việc tiêu diệt và bắt các tên trùm phỉ, đầu sỏ phỉ, phá các ổ nhóm phản động ở bản Mạn và bản Nghiểng đã giúp nhân dân thoát khỏi sự đe dọa của phỉ, mạnh dạn tham gia sản xuất, ủng hộ bộ đội, tích cực tham gia kháng chiến.

Song song với các hoạt động đấu tranh quân sự, trong đấu tranh chính trị, cán bộ, chiến sĩ tham gia giải quyết phỉ lấy vận động quần chúng trong vùng có phỉ làm nhiệm vụ chính. Nội dung vận động tập trung tuyên truyền về các chủ trương, chính sách của Đảng, Chính phủ, Điều lệ của Mặt trận Liên Việt. Thông qua các hoạt động tuyên truyền, giáo dục, đưa đồng bào vào các tổ chức của Mặt trận Liên Việt; đồng thời đẩy mạnh các hoạt động văn hóa, văn nghệ quần chúng tao nên bầu không khí chính trị mới, hướng dẫn đồng bào phát triển sản xuất, tổ chức xây dựng nếp sống mới.

Với tổ chức lực lượng chặt chẽ và phương thức hoạt động phù hợp, các cán bộ trong Đoàn vận động đã thực hiện ba cùng với nhân dân (cùng ăn, cùng ở cùng làm), dần gây được ảnh hưởng và uy tín trong đồng bào các dân tộc, từng bước ngăn chặn và làm thất bại âm mưu chia rẽ đoàn kết các dân tộc, lôi kéo, cưỡng ép nhân dân làm phỉ của thực dân Pháp và các thế lực thù địch.

Cùng với việc tuyên truyền vận động quần chúng tham gia đấu tranh chống phỉ, Tỉnh ủy đã chỉ đạo huyện Chợ Rã đưa những tên trùm phỉ có nhiều tội ác với nhân dân ra tòa án binh xét xử nghiêm minh, công khai trước nhân dân; đồng thời thực hiện chính sách khoan hồng đối với những người lầm đường lạc lối, biết hối cải ra đầu thú về làm ăn lương thiện. Nhiều gia đình có con em theo phỉ hiểu rõ chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ đã tự nguyện vào rừng sâu, kêu gọi con em trở về với chính quyền cách mạng.

Mặt khác, Đoàn công tác vừa vận động quần chúng vừa tăng cường công tác chấn chỉnh, củng cố, xây dựng chính quyền và xây dựng lực lượng dân quân du kích ở cơ sở. Đảng bộ Chợ Rã kiên quyết đưa những người yếu kém về chính trị, khả năng chiến đấu hạn chế ra khỏi các ban chỉ huy xã đội, thay vào đó những người thuộc thành phần cơ bản, hăng hái trong đấu tranh chống phỉ và giữ gìn trật tự trị an. Trong quá trình xây dựng cơ sở, công tác vận động tòng quân thu được nhiều kết quả, nhiều thanh niên con em các dân tộc thiểu số đã hăng hái nhập ngũ, tham gia đấu tranh giải quyết phỉ, góp phần vào những thắng lợi trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược.

Để kịp thời chỉ đạo các hoạt động giải quyết phỉ, ngày 18-12-1953, Ban Chấp hành Liên khu ủy Việt Bắc ra Chỉ thị số 52-CT/LKVB, đẩy mạnh hoạt động tiễu phỉ ở khu vực giáp giới bốn tỉnh Hà Giang, Tuyên Quang, Cao Bằng và Bắc Kạn, đồng thời quyết định thành lập "*Ban chỉ đạo chung công tác tiễu phỉ*" (18). Dưới sự chỉ đạo của Ban chỉ đạo chung, Đoàn công tác khẩn trương bắt tay vào đợt 3 cuộc vận động giải quyết phỉ ở bản Mạn (xã Bằng

Thành) và các khu vực xung quanh. Đầu năm 1954, Đoàn công tác mở rộng phạm vi hoạt động ra các xã Nghiên Loan, Xuân La, Bộc Bố… ở vùng rừng núi phía Bắc Chợ Rã. Phối hợp với chính quyền và lực lượng vũ trang Hà Giang, Tuyên Quang, Đoàn công tác tiễu phỉ của Bắc Kạn còn mở nhiều đợt tiến công truy quét vào hang ổ phỉ ở Bắc Mê, Thượng Nông và Côn Lôn.

Đi đôi với các hoạt động đấu tranh quân sự, công tác củng cố đảng, chính quyền, các đoàn thể quần chúng, vận động đồng bào định canh, định cư, phát triển sản xuất ổn định và cải thiện đời sống ở những vùng có phỉ hoạt động cũng được đẩy mạnh. Từ những việc làm thực tế, từng bước đồng bào các dân tộc tin vào cán bộ, bộ đội, tích cực tham gia, ủng hộ kháng chiến; cơ sở xã hội của phỉ dần dần bị xóa bỏ. Trong quá trình đấu tranh giải quyết phỉ, cán bộ, chiến sĩ đoàn công tác đã trực tiếp tổ chức, hướng dẫn, huấn luyện các đơn vị dân quân, du kích ở cơ sở. Kết quả, lực lượng dân quân, du kích các xã được củng cố thêm một bước cả về số lượng và chất lượng.

Đến cuối năm 1954, cuộc vận động giải quyết phỉ lần thứ 2 ở Chợ Rã đã kết thúc thắng lợi. Huyện Chợ Rã đã cơ bản giải quyết được vấn đề phỉ. Các sào huyệt phỉ đã bị quét sạch, nhiều tên trùm phỉ bị tiêu diệt hoặc bị bắt, các lực lượng phỉ ở Chợ Rã bị tan ra hoàn toàn (19).

3. Một vài nhận xét

Từ thực tiễn cuộc đấu tranh giải quyết vấn đề phỉ trên địa bàn huyện Chợ Rã tỉnh Bắc Kạn (1947-1954) rút ra một vài nhận xét sau:

Thứ nhất, Tỉnh ủy Bắc Kạn và các cấp ủy Đảng, chính quyền huyện Chợ Rã nhận rõ âm mưu, thủ đoạn gây phỉ của thực dân Pháp và các thế lực thù địch

Ngay từ những ngày đầu kháng chiến chống thực dân Pháp, Tỉnh ủy và các cấp ủy Đảng, chính quyền huyện đã nắm được tại Chợ Rã, các đặc vụ của Tưởng Giới Thạch đã lợi dụng những sơ hở và tình hình phức tạp, những lĩnh vực ta còn yếu kém hoặc phạm sai lầm để phản tuyên truyền, kích động lôi kéo quần chúng, gây cơ sở phỉ và các tổ chức phản động. Các đặc vụ của Tưởng Giới Thạch có vai trò "*tham mưu, cố vấn*" cho các tên trùm phỉ tổ chức các hoạt động chống phá chính quyền cách mạng non trẻ.

Sau khi đánh chiếm Bắc Kạn, thực dân Pháp thực hiện âm mưu gây phỉ ở các vùng rừng núi, hiểm trở, hẻo lánh, biệt lập huyện Chợ Rã. Đó là những địa bàn khó kiểm soát, nơi tiếp giáp với các huyện Nguyên Bình, Bảo Lạc; tiếp giáp giữa các tỉnh Bắc Kạn, Cao Bằng, Hà Giang, Tuyên Quang. Sào huyệt của phỉ là những nơi có nhiều hang động để ẩn náu, lẩn trốn và khó cho đối phương cơ động tiến công.

Tại Chợ Rã, thực dân Pháp và các thế lực thù địch lợi dụng khả năng nhận thức của đồng bào các dân tộc thiểu số còn hạn chế, đời sống của nhân dân có nhiều khó khăn, một số tập tục văn hóa lạc hậu, cơ sở chính trị yếu kém để gây phỉ. Hầu hết các nơi có phỉ nổi dậy đều chịu ảnh hưởng bởi các tàn dư của chế độ phong kiến; trong điều kiện chính quyền cách mạng và các tổ chức của ta còn non yếu. Tại các vùng có phỉ, thực dân Pháp trực tiếp chỉ đạo các hoạt động của phỉ và chi viện một lượng vũ khí, trang thiết bị, điện đài, lương thực, tiền bạc lớn để phát triển lực lượng phỉ.

Dưới sự chỉ đạo của thực dân Pháp, các tên trùm phỉ ở Chợ Rã đã xuyên tạc chính sách huy động lương thực, đi dân công phục vụ kháng chiến của Đảng, Chính phủ, lợi dụng có đơn vị xử lý phỉ tràn lan gây nên tình hình căng thẳng để kích động, lôi kéo quần chúng tham gia phỉ. Bên cạnh

những luận điệu tuyên truyền của địch, một số vi phạm, khuyết điểm của cán bộ cũng bị chúng thổi phồng, xuyên tạc, lợi dụng để kích động dẫn đến nhân dân xa lánh cách mạng, xa lánh cán bộ, bộ đội theo các tên đầu sỏ làm phỉ.

Vấn đề phỉ ở huyện Chợ Rã diễn ra trong một thời gian dài, với nhiều quy mô và mức độ chống phá trong từng giai đoạn khác nhau, song bản chất luôn gắn chặt với âm mưu thâm độc của thực dân Pháp và các thế lực thù địch nhằm chống phá chính quyền cách mạng và hậu phương kháng chiến; thu hút bộ đội chủ lực vào giải quyết phỉ, giảm áp lực cho quân Pháp ở Mặt trận đường số 3. Trên cơ sở nắm chắc âm mưu, thủ đoạn gây phỉ, Liên khu ủy, Tỉnh ủy và các cấp ủy đảng, chính quyền Chợ Rã đã kịp thời lãnh đạo chỉ đạo các lực lượng vũ trang, vận động quần chúng nhân dân từng bước giải quyết thành công vấn đề phỉ.

Thứ hai, vận dụng linh hoạt phương châm "Quân sự chính trị song song, quân sự làm áp lực, chính trị làm căn bản", kết hợp cải thiện dân sinh

Trên cơ sở nắm rõ âm mưu, thủ đoạn gây phỉ của thực dân Pháp và các thế lực thù địch, qua quá trình đấu tranh và rút kinh nghiệm từ thực tiễn ở các địa phương, Trung ương Đảng đề ra phương châm giải quyết vấn đề phỉ phù hợp, đó là: "*quân sự, chính trị song song, chính trị là căn bản, quân sự là áp lực*", kết hợp với cải thiện dân sinh. Để giải quyết triệt để vấn đề phỉ, phải nắm vững phương châm quân sự, chính trị song song, trong đó lấy hoạt động chính trị là căn bản, là chủ yếu, hoạt động quân sự là áp lực, tiến hành cuộc vận động chính trị để giác ngộ và động viên nhân dân các dân tộc tham gia giải quyết phỉ, kết hợp cải thiện dân sinh, thực hiện các chính sách dân tộc, chính sách khoan hồng, phát triển kinh tế, văn hóa - xã hội. Phương châm giải quyết phỉ là cơ sở quyết định, là kim chỉ nam chỉ đạo trong cả hai cuộc vận động đấu tranh giải quyết phỉ ở Chợ Rã.

Từ phương châm giải quyết phỉ của Trung ương Đảng, tỉnh Bắc Kạn và huyện Chợ Rã đã vận dụng linh hoạt và cụ thể hóa phương châm theo hai bước. *Bước 1:* dùng lực lượng quân sự truy quét các sào huyệt phỉ. *Bước 2:* bên cạnh áp lực quân sự, ra sức tuyên truyền, giáo dục quần chúng hiểu rõ bạn, thù, thực hiện "*gọi dân về làng, gọi phỉ ra hàng*", tích cực vận động nhân dân tham gia đấu tranh giải quyết phỉ. Mặt khác, trong quá trình giải quyết phỉ ở Chợ Rã, các đơn vị đã kết hợp giải quyết phỉ với đẩy mạnh sản xuất; vừa đấu tranh giải quyết phỉ vừa tổ chức phát triển dân quân, du kích, củng cố chính quyền cách mạng ở cơ sở.

Với phương châm lấy đấu tranh chính trị là chính, cán bộ và bộ đội tham gia giải quyết phỉ ở Chợ Rã đã chia nhỏ thành các tổ, đội xuống từng bản, làng, kết hợp với chính quyền, đoàn thể ở cơ sở, tổ chức cho dân học tập chính sách dân tộc của Đảng và Chính phủ, phát huy sức mạnh đoàn kết dân tộc trong đấu tranh tiễu phỉ, trừ gian. Cán bộ đoàn thể tích cực giúp đỡ, tạo điều kiện và cùng bộ đội vào từng bản, thực hiện cùng ăn, cùng ở, cùng lao động sản xuất với nhân dân; tổ chức phát muối hoặc bán rẻ muối cho nhân dân vùng có phỉ; đồng thời đẩy mạnh các hoạt động văn hóa, văn nghệ quần chúng, hướng dẫn đồng bào phát triển sản xuất, tổ chức xây dựng nếp sống mới.

Trong thực tiễn đấu tranh giải quyết vấn đề phỉ ở Chợ Rã, lực lượng vũ trang của Liên khu, tỉnh và huyện vừa là lực lượng dập tắt các cuộc gây rối, đập tan âm mưu cướp chính quyền cách mạng; tiêu diệt các nhóm phỉ, sào huyệt phỉ, các tên đầu sỏ, ngoan cố chống phá cuộc kháng chiến, đồng thời là lực

lượng chủ yếu trong đấu tranh chính trị, vận động quần chúng nhân dân, đưa các chủ trương chính sách của Đảng và Chính phủ xuống từ bản làng, đến với mỗi người dân.

Trong thực tế quá trình giải quyết phỉ ở Chợ Rã, các cấp, các ngành đã chủ động phối hợp theo chức năng nhiệm vụ, sát cánh với lực lượng quân sự để tiến hành giải quyết triệt để vấn đề phỉ thông qua các tổ chức được thành lập trong cả hai cuộc vận động giải quyết phỉ.

Thứ ba, làm tốt công tác vận động quần chúng, thực hiện chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ trong cuộc vận động giải quyết phỉ

Trong cuộc đấu tranh giải quyết phỉ, muốn căn bản giải quyết được vấn đề phỉ, phải thấy đây là một cuộc đấu tranh gay go phức tạp và trường kỳ, phải kết hợp nhiều mặt công tác, trong đó trước hết và chủ yếu là giác ngộ, tranh thủ vận động được nhân dân tham gia giải quyết phỉ. Có thể nói, chỉ khi nào cốt cán và nhân dân tự tay bắt phỉ và gọi phỉ trở về thì lúc bấy giờ mới hết phỉ (20).

Thắng lợi trong nhiệm vụ giải quyết vấn phỉ cho thấy, khi quần chúng được giác ngộ về chính trị và phần nào được cải thiện đời sống dân sinh thì sẽ dễ nhận rõ được âm mưu thâm độc của thực dân Pháp và các thế lực phản động, Phỉ sẽ mất chỗ dựa ở địa phương, mất lực lượng để lôi kéo, kích động, Đồng thời "*thế trận lòng dân*" tại chỗ sẽ cô lập, phân hóa chúng, góp phần đẩy phỉ đến chỗ tan rã, tạo điều kiện thuận lợi cho giải quyết vấn đề phỉ. Khi quần chúng được giác ngộ, phỉ sẽ mất chỗ dựa để hoạt động, mất đi nguồn tiếp tế và cung cấp thông tin. Hơn nữa, khi đó quần chúng nhân dân sẽ là chỗ dựa vững chắc, là tai mắt, là hậu phương tại chỗ, là lực lượng đắc lực tham gia cùng chính quyền, cùng cán bộ và lực lượng vũ trang giải quyết vấn đề phỉ.

Để tuyên truyền giác ngộ quần chúng, cán bộ, chiến sĩ làm công tác giải quyết phỉ phải thật sự tin yêu dân, hết lòng phục vụ nhân dân, kiên trì, dũng cảm, nắm vững đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng đối với đồng bào các dân tộc. Bằng những hoạt động cụ thể, các địa phương, đơn vị ở Chợ Rã, đưa đội ngũ các cán bộ, bộ đội làm công tác dân vận đã trực tiếp đi vào các làng bản - nơi phỉ hoạt động, kiên trì tuyên truyền, giải thích, gặp gỡ, gọi dân về làng, gây cảm tình với nhân dân.

Trong quá trình đấu tranh giải quyết phỉ ở Chợ Rã, các địa phương phải thực hiện tốt chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ. Chính sách khoan hồng có tác dụng lớn đến việc cảm hóa, thu phục những người theo phỉ, những người lầm đường, lạc lối, bị lừa phỉnh hay ép buộc làm phỉ. Để thực hiện tốt chính sách khoan hồng, các địa phương ở Chợ Rã đã tiến hành nắm và điều tra kỹ, phân loại các đối tượng phỉ, đảm bảo khoan hồng công minh, đúng người, tạo tiếng vang rộng rãi đến đồng bào các dân tộc và có tác động đến các lực lượng phỉ khác.

Tại Chợ Rã, các địa phương, đơn vị đã làm tốt chính sách khoan hồng, từ đó động viên, lôi kéo được những người dân theo phỉ, động viên các gia đình gọi con em, người thân, chồng con trở về với cách mạng, đồng thời tổ giác những tên đầu sỏ, trùm phỉ. Qua thực hiện chính sách khoan hồng, nhân dân thấy cách mạng đối xử với những người lầm đường, lạc lối theo phỉ, có sự phân biệt công minh giữa những người bị lừa mị, bị ép buộc và những tên chủ mưu, những tên ngoan cố chống phá cách mạng, từ đó càng thêm tin tưởng vào cách mạng, tin tưởng vào cuộc kháng chiến nhất định sẽ giành thắng lợi.

Trong thực tiễn giải quyết vấn đề phỉ ở Chợ Rã, việc thực hiện các chính sách khoan hồng của Đảng và Chính phủ đã có tác dụng tốt đối với việc thu phục những đối tượng phỉ khác, đồng thời cũng có tác dụng và có lợi cho việc ổn định tư tưởng của đồng bào các dân tộc thiểu số, đặc biệt là những gia đình có con em, người thân theo phỉ.

Thứ tư, phát huy sức mạnh tổng hợp của các lực lượng trong đấu tranh giải quyết phỉ, kiên quyết trừng trị các tên trùm phỉ, đầu sỏ phỉ

Để giải quyết phỉ ở Chợ Rã, các cấp ủy đảng, chính quyền địa phương đã phát huy sức mạnh đoàn kết các dân tộc, vai trò của lực lượng vũ trang, các tổ chức, ban, ngành, đoàn thể, vai trò của quần chúng nhân dân tham gia đấu tranh trên cả hai mặt trận chính trị và quân sự. Trong chỉ đạo giải quyết phỉ, Tỉnh ủy Bắc Kạn giao trách nhiệm cho Đảng bộ huyện Chợ Rã phải đặc biệt theo dõi việc tiễu phỉ và chịu trách nhiệm đứng ra phối hợp các ngành vận động phỉ ở địa phương dưới sự lãnh đạo thống nhất của Đảng.

Dưới sự chỉ đạo của Tỉnh ủy, Huyện ủy Chợ Rã đã thành lập và phát huy tốt các tổ chức giải quyết phỉ, với nhiều thành phần và lực lượng khác nhau như: *Đội vũ trang tuyên truyền* (gồm những người có kinh nghiệm vận động quần chúng, cán bộ là con em các dân tộc Tày, Nùng, Dao, Mông…, được lựa chọn từ các ban, ngành và đoàn thể công an, văn hóa, thông tin, thanh niên, phụ nữ); *Liên đội tiễu phỉ* (gồm Đội vũ trang tuyên truyền, bộ đội chủ lực, bộ đội địa phương, *Đội thanh niên xung phong*, *Đội công an xung phong*), phối hợp cùng lực lượng dân quân, du kích của huyện và xã. Các lực lượng trên được thống nhất thành "*Đoàn công tác tiễu phỉ*".

Trong thực tiễn cuộc đấu tranh giải quyết phỉ lần thứ nhất và thứ hai ở Chợ Rã, Đội vũ trang tuyên truyền, Liên đội tiễu phỉ, Đoàn công tác tiễu phỉ, Đội thành niên xung phong, Đội công an xung phong đã phát huy vai trò đấu tranh trên mọi mặt trận, từng bước giải quyết các ổ, nhóm, sào huyệt phỉ, tiêu diệt các tên trùm phỉ, đầu sỏ phỉ; tổ chức thành các nhóm, các tổ nhỏ đi xuống từng bản, làng tuyên truyền, vận động quần chúng nhân dân, làm thất bại âm mưu gây phỉ của thực dân Pháp chống phá chính quyền cách mạng và cuộc kháng chiến của quân và dân ta.

Trong cả hai cuộc đấu tranh giải quyết phỉ ở Chợ Rã, các địa phương, đơn vị luôn xác định các tên đầu sỏ, trùm phỉ là đối tượng cần tập trung giải quyết. Trong các trận đánh, các đợt giải quyết phỉ, ta đều bắt và tiêu diệt nhiều tên trùm phỉ, đầu sỏ phỉ. Đây là bộ phận gây nhiều tội ác với nhân dân, chống phá chính quyền cách mạng quyết liệt nhất. Trong trường hợp phỉ tan rã, lẩn trốn, ta phải phân hóa hàng ngũ phỉ, cô lập các tên đầu sỏ bằng cách bao vây, truy lùng, phát đông nhân dân tố giác, cắt nguồn tiếp tế và liên lạc đối với các tên trùm phỉ. Đối với các tên trùm phỉ một mặt mở cho họ cơ hội có thể quay lại với cách mạng, nhưng nếu chống lại cách mạng thì phải kiên quyết tiêu diệt.

Nghiêm trị các tên cầm đầu, chỉ huy phỉ ngoan cố chống chính quyền cách mạng, gây nhiều tội ác là yêu cầu bức thiết của nhân dân, có tác dụng làm cho lực lượng thổ phỉ nhanh chóng tan rã; cuộc đấu tranh giải quyết vấn đề phỉ sẽ giành được thắng lợi triệt để. Việc xét xử bọn cầm đầu phỉ phải tiến hành công khai chặt chẽ, coi đó thực sự là một đợt sinh hoạt chính trị mang tính giáo dục cao. Để xét xử các tên trùm phỉ, các địa phương tổ chức cho quần chúng nhân dân tố cáo tội ác của các tên đầu sỏ và kiến nghị hình thức xử tội. Khi xét xử phải có đại biểu dân tộc, dòng họ những tên bị truy tố để bảo đảm tính công khai, minh bạch; xử đúng người, đúng tội, đúng pháp luật.

Thắng lợi của cuộc vận động đấu tranh giải quyết phỉ ở Chợ Rã tỉnh Bắc Kạn đã góp phần làm thất bại âm mưu "*dùng người Việt đánh người Việt*" - gây phỉ của thực dân Pháp và các thế lực thù địch ở các tỉnh miền núi Bắc Bộ. Các đợt giải quyết phỉ đã đập tan âm mưu cướp chính quyền cách mạng, xóa bỏ các sào huyệt, tiêu diệt các tên đầu sỏ phỉ, trùm phỉ, tạo điều kiện thuận lợi cho Mặt trận đường số 3 đánh đuổi quân Pháp, giải phóng tỉnh Bắc Kạn. Giải quyết thành công vấn đề phỉ ở Chợ Rã góp phần bảo vệ được hậu phương kháng chiến, cung cấp sức người, sức của cho tiền tuyến, cùng quân và dân cả nước giành thắng lợi trong cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp. Cuộc đấu tranh giải quyết phỉ ở Chợ Rã để lại nhiều kinh nghiệm quý, có thể kế thừa, vận dụng giải quyết phỉ trên địa bàn một số tỉnh miền núi Bắc Bộ trong cuộc kháng chiến chống Mỹ, giải quyết Fullro ở các tỉnh trên địa bàn Tây Nguyên và trong cuộc đấu tranh chống "*Diễn biến hòa bình*", bạo loạn lật đổ của các thể lực thù địch trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc hiện nay.

CHÚ THÍCH

(1). Ngày 6-11-1984, Hội đồng Bộ trưởng ban hành Quyết định số 144 - HDBT đổi tên huyện Chợ Rã thành huyện Ba Bể.

(2). Bộ Chỉ huy quân sự tỉnh Bắc Kạn, *Lực lượng vũ trang tỉnh Bắc Kạn (1947-1999)*, Bắc Kạn, 1999, tr.89.

(3). Đảng Bộ tỉnh Bắc Kạn, *Lịch sử Đảng bộ quân sự tỉnh Bắc Kạn (1947-2017)*, Nxb. Quân đội Nhân dân, Hà Nội, 2017, tr.60-61.

(4), (5), (6), (7), (10), (11), (16). Bộ Tổng tham mưu, Tổng kết chiến tranh nhân dân địa phương, chuyên đề, *Giải quyết vấn đề phỉ trên địa bàn Việt Bắc trong kháng chiến chống thực dân Pháp và chống đế quốc Mỹ (1946-1975)*, Nxb.Quân đội nhân dân, Hà Nội, 2001, tr.69, 70, 70-71, 71, 73-74, 72-73, 80.

(8). Đảng Lao Động Việt Nam- Ban Chấp hành Đảng bộ Khu tự trị Việt Bắc, *Văn kiện Đảng bộ Liên khu Việt Bắc*, năm 1947, tập 1, Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng Khu tự trị Việt Bắc, 1970, tr.266.

(9). Đảng Lao Động Việt Nam- Ban Chấp hành Đảng bộ Khu tự trị Việt Bắc, *Văn kiện Đảng bộ Liên khu Việt Bắc*, năm 1947, tập 2, Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng Khu tự trị Việt Bắc, 1970, tr.93.

(12). Bộ Chỉ huy quân sự tỉnh Bắc Kạn, *Lực lượng vũ trang tỉnh Bắc Kạn (1947-1999)*, Bắc Kạn, 1999, tr.92-93.

(13). Đảng Bộ tỉnh Bắc Kạn, *Lịch sử Đảng Bộ quân sự tỉnh Bắc Kạn (1947-2017)*, Nxb. Quân đội Nhân dân, 2017, Hà Nội, tr.61.

(14). Hội nghị ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh Bắc Kạn tháng 1-1949, Tài liệu lưu trữ tại Huyện ủy Ba Bể.

(15). Trong kháng chiến chống thực dân Pháp, Bắc Kạn là tỉnh đầu tiên được giải phóng (tháng 8-1949).

(17). Bộ Chỉ huy quân sự tỉnh Bắc Kạn, *Lực lượng vũ trang tỉnh Bắc Kạn (1947-1999)*, Bắc Kạn, 1999, tr.110.

(18). Đảng Lao Động Việt Nam-Ban Chấp hành Đảng bộ khu tự trị Việt Bắc, *Văn kiện*, năm 1953, Ban nghiên cứu Lịch sử Đảng Khu tự trị Việt Bắc xuất bản năm 1971, tr.199-210.

(19). Bộ Tổng tham mưu, Tổng kết chiến tranh nhân dân địa phương, chuyên đề, *Giải quyết vấn đề phỉ trên địa bàn Việt Bắc trong kháng chiến chống thực dân Pháp và chống đế quốc Mỹ (1946-1975)*, Nxb. Quân đội nhân dân, Hà Nội, 2001, tr.82.

(20). Quân đội nhân dân Việt Nam - Bộ Tư lệnh Quân khu 1, *Tổng kết chỉ đạo thực hiện nhiệm vụ chiến lược quân sự của Liên khu Việt Bắc trong kháng chiến chống thực dân Pháp (1945-1954)*, tập 1, Nxb. Quân đội nhân dân, Hà Nội, 1990, tr.183.